

Epoka

BAROK

- Podstawowe informacje o epoce (ramy czasowe, nazwa, filozofia)
- Sztuka
- Literatura i wzorce osobowe

BAROK

Charakterystyka epoki

- **Nazwa epoki**

Termin *Barok* odnosi się zarówno do określenia epoki literackiej ale także nurtu w sztuce. W języku włoskim barocco oznacza dziwność i nietypość, a przez portugalskim jubielrów, określenie to służyło do nazywania perły o nieregularnym kształcie. Określenia te przekazują pełen przepychu i ozdobności charakter epoki, w której zostały odrzucone klasyczne wzorce harmoni i umiaru.

- **Ramy czasowe epoki**

W Europie: koniec XVI w.-połowa XVIII w.

W Polsce: od końca XVI w. -połowa XVIII stulecia

(Za początek baroku w Polsce uznaje się rok 1584, oznaczający śmierć Jana Kochanowskiego. Umowną datą końca baroku w literaturze polskiej jest rok 1764, w którym na tron wstąpił Stanisław August Poniatowski)

- **Kluczowe pojęcia**

- **Kontreformacja**- działania podjęte przez Kościół katolicki mające na celu zwalczanie reformacji.
- **Metafizyka**- termin określający wszystko to, co znajduje się poza materią: nauka o bycie, duszy, relacji między człowiekiem a Bogiem.
- **Sarmatyzm**- utrwalone przez działaczy polskiego oświecenia określenie ideologii przyjętej i propagowanej przez szlachtę polską od końca XVI do drugiej połowy XVIII wieku. Sarmatyzm wywodził się z koncepcji, według której polska szlachta miała rzekomo pochodzić od starożytnego ludu dzielnych Sarmatów. Ideologia sarmacka przejawiała się w obyczajowości i stylu życia, oznaczała przywiązanie do tradycji rycerskiej i dawnych zwyczajów. Charakterystyczna była skłonność do przepychu i brak umiaru.
- **Makaronizm**- forma gramatyczna wyrazu, cały wyraz lub zwrot pochodzący z języka obcego.
- **Motyw vanitas**- różne literackie i plastyczne symbole dotyczące marności i kruchości ludzkiego życia. Określenie to wywodzi się z fragmentu biblijnego "Vanitas vanitatum et omnia vanitas"- marność nad marnościami i wszystko marność.
- **Orientalizacja**- zainteresowanie kulturą wschodu.

• Filozofia

Na duchowość epoki znaczący wpływ miał prąd religijno-filozoficzny zwany mistycyzmem. Zakładał on przyjęcie możliwości bezpośredniego łączenia się duszy ludzkiej z Bogiem za pomocą intuicji lub objawienia.

• Racjonalizm	• Sceptycyzm
• Kartezjusz • <i>Myślę, więc jestem</i> • Ludzki umysł odgrywa główną rolę w procesie poznawania rzeczywistości • Wątpienie jako podstawa rozważań	• Blaise Pascal • <i>człowiek jest tylko tczyną, najwęższą w przyrodzie, ale trzcina myślącą</i> • wiara religijna drogą do poznania prawdy

• Literatura baroku cechy

-refleksyjna i egzystencjonalna- porusza zagadnienia związane z przemijaniem, kruchością ludzkiego życia, sensem egzystencji człowieka, sprawami duchowymi, śmiercią.

-Wyrafinowana, kunsztowna- wykorzystująca ozdobny język i bogate wyrażania poetyckie liczne figury stylistyczne i środki składniowe.

-konceptualna- postępująca się zaskakującymi pomysłami wykorzystująca niezwykle skojarzenia, porównania i metafory; paradoksalne zestawienia miały na celu zaskoczenie czytelnika i wzbudzenie w nim ciekawości

BAROK

Charakterystyka epoki

Poezja metafizyczna

- Poeeci epoki baroku ukazywali poprzez swoje wiersze niepokoje egzystencjalne i ukazywali dwoistość natury człowieka, nawiązując do średniowiecznej idei dualizmu duszy i ciała. Nurt poezji metafizycznej koncentrował się wokół zagadnień filozoficznych, religijnych i duchowych.

Literatura szlacheckiziemiańska

- Liteatura szlacheckiziemiańska była niejednorodna i wielowymiarowa: można było dostrzec w niej zarówno idee pochwały wiejskiego życia i szlacheckich obyczajów, ale także wady magnaterii, egoizm, lęk przed tym co obce i awanturnictwo.

Literatura baroku Nurty

Poezja dworska: maninizm, konceptyzm

- Marinizm- nurt dworskiej poezji barokowej, w którym nacisk kładziono na zabawę słowem i perfekcję kompozycyjną Wiersz miał zachwycić i olśnić odbiorcę
- Koncept- wyszukany pomysł na budowę utworu lub zaskakująca puenta. Przejawiał się przede wszystkim w poezji miłosnej.

Wzorce osobowe epoki baroku

Szlachic sarmata- cechują go patriotyzm, waleczność, poszanowanie tradycji; w niektórych utworach stają się usobieniem bohatera negatywnego, o poglądach nacjonalistycznych, ze skłonnościami do nadużywania alkoholu. Np. Narrator w Pamiętnikach Jana Chryzostoma Paska	
Dworzanin- dobrze i wszechstronnie wykształcony; biegły w sztuce dworskiej etykiety np. Podmiot mówiący w wierszu Na oczy królowny angielskiej Daniela Naborowskiego	
Szlachic żołnierz i obywatel- patriota, odważny, waleczny. Np. Narrator w Pamiętnikach Jana Chryzostoma Paska	

BAROK

Charakterystyka epoki

• Motywy

Vanitas- łacińskie słowo zaczerpnięte z Księgi Koheleeta oznaczające "marność", odzwierciedla powszechne w baroku zainteresowanie zagadnieniami przemijania i kruchości życia. Np. Daniel Naborowski, Marność; Daniel Naborowski, Krótkość Żywota

Bóg- w obliczu niepokojów społecznych i negatywnych nastrojów spowodowanych nieszczęściami wojennymi, ludzie zaczęli szukać pocieszenia u sił wyższych, metafizycznych. Świat stracił status miejsca pewnego i bezpiecznego, a wiara w Boga i życie wieczne stały się pewniejsze niż ziemskie dobra materialne. Np. Mikołaj Sęp Szarzyński, Sonet I, O krótkości i niepewności na świecie żywota człowieka.

Życie szlacheckie i ziemiańskie- utwory barokowych pisarzy, którzy najczęściej należeli do wykształconej warstwy szlacheckiej, ukazują realia życia, mentalność i postawę tej grupy społecznej. Np. Jan Chryzostom Pasek, Pamiętniki.

Miłość dworska- w baroku do łask powróciła kunsztowna poezja, sławiąca przymioty dam dworu oraz opiewająca uroki dworskiego życia. Np. Daniel Naborowski, Na oczy królowny angielskiej; Jan Andrzej Morsztyn, O swej pannie

• Teatr

- W baroku nastąpił rozkwit opery- spektakle odbywały się w dekoracyjnych, uroczystych salach, wywołujących efekt baśniowości
- W Anglii za panowania Królowej Elżbiety I nastąpił rozkwit dramatu, zwanego później dramatem elżbietańskim, bądź szekspirowskim. Spektakle wystawiano w słynnym londyńskim publicznym teatrze The Globe.

BAROK

Charakterystyka epoki

• Sztuka

- Twórcy barokowi sprzeciwili się klasycznym normom estetycznym epoki starożytności i renesansu. Zwrócili się ku niezwykłości, efektywności i tajemniczości, kultywując różnorodność formy i przepych.

Klasyczny kanon	Sztuka baroku
• Harmonia, umiar • symetria, porządek, ład • jasność • mimetyzm; naśladownictwo rzeczywistości	• Hiperbolizacja, nadmiar • Asymetria, kontrasty • światłocień, tajemniczość • metafizyka, wyobraźnia

• Malarstwo

1. Tematyka mitologiczna lub religijna
2. rozwój malarstwa portretowego
3. W Polsce popularny był portret trumienny
4. symboliczne przedstawienia marności ludzkiego życia
5. Twórcy: Caravaggio; Rubens

Peter Paul Rubens, Głowa Meduzy

• Architektura

1. Okazate, pełne przepychu i złoceń kościoły
2. Reprezentacyjne dwory i rezydencje królewskie
3. architektura miejska i użytkowa, place, fontanny
4. Architekci: Giovanni Lorenzo Bernini, Francesco Borromini

Bazylika Santa Maria della Salute w Wenecji

• Rzeźba

1. Pełne ekspresji sylwetki
2. monumentalizm i dramatyzm
3. dynamiczne, asymetryczne kompozycje
4. tematyka alegoryczna, biblijna i metaforyczna
5. Twórcy: Giovanni Lorenzo Bernini

Giovanni Lorenzo Bernini, Błogostawiona Ludwika